

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ З МЕТОЮ ФОРМУВАННЯ ЇХ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасному мінливому світі людина отримує велику кількість інформації, яку необхідно сприйняти і переробити: інформацію розглядають як чинник управління, за допомогою інформації здійснюється вплив на формування рішень, вона стає необхідною на всіх етапах життєдіяльності людини. Відбувається глобальний соціальний процес інформатизації суспільства, особливість якого полягає в тому, що основними видами діяльності в сфері суспільного виробництва є збирання, накопичення, продукування, оброблення, зберігання, передавання та використання інформації, здійснювані за допомогою сучасних засобів мікропроцесорної та обчислювальної техніки, а також на базі різноманітних засобів інформаційного обміну. У зв'язку з цим великого значення набуває підготовка висококваліфікованих фахівців сфери документознавства та інформаційної діяльності.

Показником якості освіти сучасного спеціаліста зазначеної сфери нарівні з професійною компетентністю є комунікативна компетентність, яка передбачає вміння і готовність працівника: брати участь у колективних рішеннях, приймати на себе відповідальність, вирішувати конфлікти без насильства, підтримувати і покращувати демократичні інституції, виявляти толерантність, повагу до людей інших культур, мов і релігій, жити в багатонаціональному суспільстві, критично сприймати розповсюджену інформацію тощо. Відсутність або низький рівень сформованої комунікативної компетентності утруднюватиме професійну діяльність, знижуватиме її якість, унеможливить кар'єрний ріст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблема формування комунікативної компетентності була предметом вивчення у працях багатьох науковців, зокрема таких, як: І. Василенко, О. Гаврилюк, С. Єрмоленко, І. Зимня, В. Ільїн, М. Ісаєнко, В. Кручек, В. Лівенцова, О. Мороз, Н. Назаренко, О. Павленко, К. Платонов, О. Рембач, І. Тимченко, Т. Яценко та ін., але питанню організації самостійної роботи майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності з метою підвищення у них рівня зазначеної компетентності у науковій літературі приділялось недостатньо уваги.

Формування цілей статті. Мета даної статті полягає в дослідженні шляхів організації самостійної роботи майбутніх фахівців сфери документознавства та інформаційної діяльності з метою формування високого рівня їх комунікативної компетентності.

Виклад основного матеріалу. Комунікативну підготовку майбутніх документознавців необхідно спрямувати на те, щоб студенти усвідомлено, як особисту значущу для них цінність набували знання і напрацьовували комунікативні навички, які в подальшому вони могли б застосовувати у майбутній професійній діяльності. Також студенту необхідно знати ті вимоги, які пред'являє обрана професія до особистості професіонала, ті якості, які необхідні спеціалісту.

Сьогодні у вищій школі спостерігається процес вдосконалення якості навчальних програм, але, не зважаючи на зміни у змісті навчальних дисциплін, як правило, в освітніх програмах не до кінця використовується такий компонент навчання як активна діяльність і особиста зацікавленість студента. Необхідний перехід у вишах від пасивних форм навчання до активних форм і до *самоосвіти* [2, с.24]. Таке твердження базується на дослідженнях науковців, які вважають, що умовою і передумовою успішної самоосвіти є активна діяльність (Л. Виготський, С. Рубінштейн, А. Леонт'єв, В. Беліков, П. Гальперін, Н. Глуханюк, В. Давидов, Н. Кузьміна, В. Сластьонін, Н. Талізїна, Д. Фельдштейн, В. Шадриков, В. Швир'єв, Е. Юдін та ін).

Однією з важливих особливостей самоосвіти майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності є їх самостійна робота з інформацією у наукових бібліотеках, архівах, музеях, що забезпечує: формування необхідного обсягу й рівня комунікативних знань, вмінь і навичок, які отримує студент під час навчання, опираючись на поставлену дидактичну мету і завдання кожної дисципліни; оволодіння досконалими способами мисленнєвої діяльності, які забезпечують продуктивність пізнання під час самостійного оволодіння навчальним матеріалом; вироблення психологічної установки на систематичне поповнення своїх знань з комунікації та вироблення вмінь орієнтуватися у потоці науково-документної інформації при вирішенні комунікативних задач; управління самостійною пізнавальною діяльністю в процесі комунікативного навчання.

Сьогодні важливим аспектом ефективного функціонування бібліотек є впровадження інформаційних технологій (сукупність методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою збирання, оброблення, зберігання, розповсюдження, відтворення і використання інформації в інтересах її користувачів), що сприяє «...вирішенню багатьох соціальних питань, серед яких – умови доступу та забезпечення рівнозначних можливостей щодо отримання інформації, а також необхідність розвитку інформаційних послуг» [1, с.29]. Із впровадженням таких технологій сучасний студент має можливість змінити власну поведінкову модель роботи з інформацією, характерними ознаками якої можна вважати: гнучкість – можливість доступу до інформації у вигідний для себе час і наявність його нерегламентованого відрізка, у зручному місці й індивідуальному темпі; паралельність – робота з інформацією паралельно з іншими видами діяльності; повнота інформаційного доступу – одночасне звернення до багатьох джерел навчальної інформації; економічність – ефективне використання технічних і транспортних засобів; технологічність – використання нових досягнень інформаційних і телекомунікаційних технологій, що сприяють просуванню користувачів у світовий постіндустріальний простір; соціальна рівноправність –

однакові для всіх можливості роботи з інформацією, не зважаючи на місце проживання, стан здоров'я, матеріальне забезпечення; пізнавальна спрямованість – користувачі мають виявляти більшу наполегливість до здобуття знань, організованість, уміння працювати самостійно та мати навички роботи з комп'ютером; діагностичність – оцінка рівня розвитку здібностей, комунікативних якостей користувача; гуманність – спрямованість на особистість, створення сприятливих умов тощо [3, с.213 – 214].

Можна виокремити наступні основні вимоги до організації самостійної роботи студентів з інформацією в читальних залах наукових бібліотек, архіві, книгосховищ, музеїв: усвідомлення мети самостійної роботи з певною інформацією; наявність вмінь, які забезпечують виконання самостійної роботи; наявність зацікавлення (внутрішньої або позитивної зовнішньої мотивації) до виконання самостійної роботи; максимальна активність студента під час виконання самостійної роботи з інформацією; розвиток пізнавальних здібностей, ініціативності в ухваленні рішень, творчого мислення тощо.

З-поміж різних видів самостійної роботи з інформацією (за місцем, метою та способом організації) для майбутніх фахівців, у тому числі з документознавства та інформаційної діяльності, позааудиторна самостійна робота має пріоритетне значення і передбачає: конспектування літератури; укладання тез; написання анотацій, рецензій; підготовку аналітичних оглядів документних джерел, інтернет-сайтів; підготовку рефератів; виокремлення проблемних питань на основі аналізування документних масивів; теоретичне обґрунтування вирішення практичних задач; розв'язання комунікативних задач, які потребують: аналізу ситуації та конструювання комунікативних ситуацій; роботу з комп'ютерними навчальними програмами; аналізування навчальних підручників і посібників з певною метою; проведення мікродосліджень, добір комунікативних ситуацій, які характеризують ті чи ті явища комунікації; підготовку наочного матеріалу; підготовку до участі в ділових іграх, спрямованих на підвищення рівня комунікативної компетентності особистості; укладання портфоліо та багато інших.

Велике значення для самостійної роботи студентів має використання ними ресурсів бібліотеки. Свої інформаційні потреби студенти можуть задовольняти через: 1) бібліографічне обслуговування, тобто забезпечення бібліографічною інформацією – майбутньому фахівцю надається певна сукупність релевантних його запиту вторинних документів, які створені на основі опрацювання одного чи кількох первинних документів, наприклад, бібліографічний опис, анотація, огляд, реферат тощо; 2) бібліотечне обслуговування – майбутнім фахівцем надаються власне первинні документи, що відображають результати будь-якої діяльності: стаття, монографія, енциклопедія, словник, підручник, журнал тощо. Також студенти самостійно можуть знайомитися з консультаційними довідками, наприклад, такого змісту: «Необхідну інформацію Ви можете знайти у... розділі каталогу або в... бібліографічних посібниках, де пошук матеріалів проводиться за таким алгоритмом...», також мають можливість отримувати бібліографічні консультації з усіх видів запиту, коли у відповідь на разовий запит бібліографи надають поради щодо самостійного бібліографічного пошуку. Це корисно для майбутніх фахівців, оскільки вони стають безпосередніми учасниками бібліографічного пошуку, проявляють більшу активність і набувають досвід роботи з інформацією.

У бібліотеках студенти мають можливість самостійно ознайомитися з інформаційними бюлетенями, у яких у визначеному порядку (найчастіше у систематичному) розміщується інформація про видання, які отримала бібліотека, або зі списками нових надходжень біля столу видачі літератури чи картотекою, розміщеною на столі видачі літератури.

З метою забезпечення майбутніх фахівців можливістю постійного стеження за новою літературою з мінімальними витратами часу, отримуючи відомості про всі джерела інформації з необхідним ступенем повноти, бібліотеки, як правило, проводять «Дні інформації», «Дні спеціалістів» (для певної категорії користувачів), виставки-перегляди (демонстрація нових надходжень і ретроспективні перегляди), що, безумовно, сприяє розширенню знань, у тому числі й з комунікативної компетентності.

Популярною серед студентів є служба «Віртуальна довідка». Майбутні фахівці із документознавства та інформаційної діяльності мають можливість звернутися у бібліотеку, запросивши потрібну інформацію за допомогою мережі Інтернет, а також через неї отримати відповідь.

Цікавою й корисною для студентів є пропозиція самостійно працювати в електронній читальній залі, де їм надається можливість користуватися електронними виданнями: підручниками, навчальними посібниками, конспектами лекцій, довідниками, методичними вказівками до практичних занять, курсових проектів, збірниками ситуаційних завдань та вправ тощо. Тут же студенти можуть отримати доступ до повнотекстових електронних документів, розташованих в мережі Інтернет в режимі on-line. За результатами опитування, найчастіше студенти звертаються до електронної енциклопедії Wikipedia.

Рівень продуктивності самостійної роботи майбутніх спеціалістів визначається їхньою мотивацією і поділяється на чотири типи: відтворювальний, реконструктивно-варіативний, евристичний та творчий. Розглянемо докладніше вказані типи, виходячи з ідеї підсилення самостійності студентів у світлі ідей Болонської декларації:

відтворювальна самостійна робота студентів з інформацією необхідна для закріплення засвоєних знань, способів комунікативних дій;

самостійна робота реконструктивно-варіативного типу передбачає усвідомлене перенесення комунікативних знань у типові професійно значущі ситуації, аналіз подій, явищ і фактів, формує прийоми і методи пізнавальної діяльності студентів, сприяє розвитку внутрішніх мотивів до пізнання, створює умови мисленнєвої активності майбутніх фахівців. Саме цей тип самостійної роботи студентів з інформацією формує підґрунтя для розвитку творчої активності майбутнього спеціаліста;

евристична самостійна робота студентів формує у них вміння й навички пошуку відповідей за межами відомого зразка. Знаннями, необхідними для вирішення поставлених задач, студенти володіють, але вміння

використовувати ці знання для розв'язання нестандартних ситуацій поки ще не сформовані. Пошук нових рішень, узагальнення і систематизація отриманих знань, перенесення їх у нестандартні ситуації роблять знання студентів більш гнучкими, мобільними, сприяють розвитку вмій, навичок і потреб самоосвіти;

творча самостійна робота студентів забезпечує їм отримання принципово нових знань, закріплює навички самостійного пошуку, забезпечує розвиток творчого наукового потенціалу майбутнього фахівця.

Продуктивність самостійної роботи студентів певним чином зумовлена діями викладача. Але недостатньо зацікавити студентів ідеєю самостійного пошуку потрібної інформації, необхідно також раціонально організувати самостійну роботу майбутніх фахівців. Організація цієї роботи об'єднує кілька етапів: 1) усвідомлення мети і завдань самостійної роботи (важливість цього етапу полягає в тому, що він задає основну ціль самостійного пошуку інформації, формує мотивацію до самостійних дій); 2) добір інформації, необхідної для виконання самостійної роботи (тут важливу роль відіграє викладач, який інформує студентів про основні задачі навчальної дисципліни і кредити); 3) планування самостійної роботи (сприяють студентам в реалізації цього етапу технологічні карти дисциплін, яка допомагає правильно спланувати свої дії, виходячи з критеріїв завдань для самостійної роботи, що вміщено в технологічну карту); 4) визначення вмій та навичок, необхідних для виконання роботи (важливим є визначення наскільки студенти схильні до самостійного пошуку, чи вміють вони правильно працювати з науковою літературою, наскільки володіють технологією роботи з комп'ютером); 5) виконання самостійної роботи щодо збирання, оброблення, зберігання, відтворення і використання інформації у відповідності до поставленої мети (цьому сприяє технологічна карта дисципліни, де позначені види самостійної роботи і критерії її оцінювання; досконале опрацювання елементів технологічної карти сприяє продуктивності самостійної роботи студентів); 6) оформлення самостійної роботи відповідно до поставлених вимог; 7) самоаналіз і самооцінка виконаної роботи; 8) підготовка до виступу, презентації матеріалів виконаної роботи.

Можна використати класичний виступ студентів перед аудиторією, або більш ефективний – комп'ютерну презентацію, можна провести ділову гру, і під час її проведення оцінити результати самостійного пошуку, які студенти будуть пред'являти.

Висновки. Отже, показником якості освіти сучасного спеціаліста сфери документознавства та інформаційної діяльності нарівні з професійною компетентністю є комунікативна компетентність. Важливим елементом організації процесу підготовки зазначених фахівців у вищій школі у світлі вимог Болонської декларації є їх самостійна робота, яка може проводитись як в аудиторії, так і позааудиторно в наукових бібліотеках, книгосховищах, архівах, музеях. Основними видами самостійної роботи студентів з інформацією є самостійна робота за місцем організації, за метою організації, за способом організації. Типами самостійної роботи є відтворювальний, реконструктивно-варіативний, евристичний і творчий.

Література

1. Давидова І. Інноваційність в управлінні діяльністю документно-комунікаційних структур / Ірина Давидова // Вісник Книжкової палати. – 2009. – №3. – С.28-31.
2. Косянова О.М. Интегративный подход к формированию профессиональной коммуникативной компетентности студентов правовых специальностей : автореф. дис. на соискание науч. степени доктора пед. наук: спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания» / О. М. Косянова. – М., 2008. – 37 с.
3. Курлянд З. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмельюк, А. В. Семенова та ін. – К. : Знання, 2007. – 495 с.
4. Матвійчина С. В. Саморозвиток особистості студентів коледжу під час вивчення предметів природничого циклу на основі компетентнісного підходу / С. В. Матвійчина // Наукові записки Тернопільського національного

педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка, 2014. – №2. – С.62-67.

5. Орбан-Лембрик Л. Е. Психологія професійної комунікації : навч. посіб / Л. Е. Орбан-Лембрик. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2010. – 528 с.

6. Чайка Г. Л. Компетенції в управлінні : навчальний посібник / Г. Л. Чайка. – К. : Знання, 2015. – 167 с.

У статті розглядається проблема організації самостійної роботи майбутніх документознавців з метою формування їх комунікативної компетентності, подано визначення поняття «інформатизація суспільства» та «інформаційні технології», проаналізовано самостійну роботу як важливий складник самоосвіти майбутнього фахівця, виокремлено основні вимоги до самостійної роботи студентів з інформацією, представлено види, типи та етапи самостійної роботи як однієї з моделей роботи з інформацією.